

УДК 930.1 + 81:1

Алла Киридон

МОВА ЯК КОД СОЦІАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

У статті здійснено спробу теоретичного осмислення ролі мови у формуванні пам'яттєвого дискурсу, взаємозв'язку і взаємозалежності мови та пам'яті, а також особливостей мовних ідентифікацій простору пам'яті. Пам'ять – це насамперед мовномисленнєва система, яка цілком підпадає під поняття дискурсу. Пам'ять втілюється в мові, ґрунтується на мові й структурується мовними практиками. Завдяки мовним значенням вона засвоюється її носіями, формуючи в них спільне світосприйняття, спільний код розуміння минулого.

Ключові слова: пам'ять, мова, ідентифікація, дискурс.

Сфера пам'яті останніми роками стала полем міждисциплінарної співпраці фахівців практично всіх соціогуманітарних дисциплін. Свідченням цього є широке артикулювання проблематики пам'яті в суспільному дискурсі загалом та історичній науці зокрема [3; 4; 9-11; 16-19; 21-24; 27; 29; 31 та ін.]. Дослідження зв'язку колективної пам'яті та мови проведено представниками американської етнолінгвістичної школи (Е. Сепір, Б. Уорф); вплив культурних практик на колективну пам'ять досліджується німецькими вченими Ф. Гребнером, Б. Анкерманном, В. Шмідтом у межах оригінальної теорії “культурних кіл”; психологічні аспекти культурної пам'яті описуються російським вченим А. Лурія; механізм породження історичною пам'яттю культурних смислів окреслено Ю. Лотманом та Б. Успенським.

Смислове поле обраної для дослідження проблеми сфокусоване на пам'яті та мові. Метою статті є з'ясування ролі мови у формуванні пам'яттєвого дискурсу, аналіз взаємозв'язку і взаємозалежності мови та пам'яті, а також особливості мовних ідентифікацій простору пам'яті.

Звернення до означеної дискурсивної складової пояснюємо тим, що пам'ять – це насамперед мовномисленнєва система, яка цілком підпадає під поняття дискурсу і, в свою чергу, входить у систему різних дискурсів – наукових, політичних, культурних і цілого ряду інших. За визначенням російського філософа В. Малахова, дискурс – це “закріплений у мові спосіб упорядкування соціальної реальності” [21, с. 122]. Як специфічна соціальна субстанція та відповідна суспільна функція дискурс являє собою своєрідний семіотичний простір, поле й стимул комунікації, складний інтегральний продукт взаємодії багатьох соціальних і політичних, матеріальних та ідеальних факторів. На думку авторитетного лінгвіста Т. ван Дейка, “справжнє розуміння дискурсу залежить від зміни когнітивних характеристик користувачів мови і від контексту” [9, с. 45].

Робоча гіпотеза базується на положенні: організуючою основою універсуму пам'яті є мова. При цьому зазначимо двоїстість використання терміну: (I) для позначення лінгвістичної реальності і (II) матеріалізація уявлень у мові. З приводу своєрідної “двоплановості” мови У. Еко зауважує: “Природна мова (як і будь-яка семіотична система) складається з плану уяви (для природної мови це лексика, фонологія й синтаксис) і плану змісту, який формується комплексом понять, що можуть бути означені”. Природна мова прагне “*виразити все*, тобто перелити в слова весь наш досвід, фізичний і розумовий, відобразити відчуття, уявлення, абстракції...” [16, с. 29, 33].

Тобто, за допомогою мови здійснюється символічне маркування пам'яттєвого простору. Як підкреслює Л. Нагорна, давно стало аксіомою, що у мові в концентрованому вигляді відбиваються особливості суспільної свідомості, звички, традиції, норми, цінності [23, с. 4].

За слушним твердженням німецького філософа й лінгвіста В. фон Гумбольдта, мова – це посередник між об'єктивним світом речей і суб'єктивним сприйняттям його людиною:

людина сприймає світ так, як його представляє мова. При цьому мові властива специфічна для кожного народу внутрішня форма, яка є вираженням “народного духу”, його культури. Відтак йдеться про особливий “мовний світогляд” кожного народу [8, с. 46–47]. Водночас мова виконує подвійну функцію стосовно національного “мовного світогляду”: вона його фіксує й передає у спадок від поколінь минулих поколінням прийдешнім. Переконаливими з цього приводу видаються міркування В. фон Гумбольдта: “Якщо подумати про те, як на кожне покоління народу, формуючи його, впливає все, що засвоїла за минулі епохи його мова, і як всьому цьому протистоїть тільки сила одного-єдиного покоління, та й то не в чистому вигляді, тому що пліч-о-пліч живуть, змішуючись одна з одною, підростаюча і зникаюча зміни, то стає ясно, до чого незначною є сила одинака перед могутньою владою мови” [8, с. 82].

Мова дає можливість “відчутти, як навіть віддалене минуле все ще присутнє в сьогоденні – адже мова насичена переживаннями колишніх поколінь і зберігає їх живе дихання, а ці покоління через звуки материнської мови, які і для нас стають вираженням наших почуттів, поєднані з нами національними й родинними зв’язками” [7, с. 84]. Постає питання про континуїтет пам’яті за умови часової віддаленості чи часового розриву. У цій ситуації своєрідною естафетою виступає саме мова. Як підкреслив М. Фуко: “Постійному розриву часу мова надає неперервності простору” [34, с. 147].

Відомий філософ Б. Рассел зазначав: “Мова служить не тільки для вираження думок, але й робить можливим думки, які без неї не могли б існувати” [27]. Отже, мова виступає посередником між реальним світом і свідомісним відображенням. Реальність у свою чергу не зумовлює мовлення, але формується актами лінгвістичної сигніфікації й тому змінюється з кожним нюансом мовлення, ховаючись між словами мовця [15, с. 12-13].

Аналіз проблеми потребує врахування того, що пам’ять/спогад приховує інтенцію неоднозначності. Враховуючи, що ідентифікація практично не буває завершеним процесом, мовленнєві конструкції варіюються залежно від затребуваності сюжетів пам’яті¹. Окрім того, зміна контексту моделює мовну картину пам’яттєвого дискурсу.

Взаємодіючи зі світом, людина пізнає його, фіксуючи в своїй свідомості різні його вияви у вигляді відповідних ментальних структур: смислів, значень, понять, концептів, фреймів та інших когнітивних одиниць. Основним інструментом фіксації добутих людиною знань про світ є мова, знаки якої служать своєрідними етикетками/маркерами предметів світу, їх якостей та відношень, з якими суб’єкт пізнання взаємодівав у своїй когнітивній діяльності. “Мова, – зауважує М. Фуко, – лише заставляє вибудуватися в лінійному порядку представлені врозкид елементи” [34, с. 149].

Однак, дослідники зауважують, що, фіксуючи свої знання в одиницях мови, суб’єкт опиняється в парадоксальній ситуації “лінгво-когнітивного парадоксу” [26, с. 43]. Суть його полягає в тому, що ми, як суб’єкти процесу пізнання, коли щось сприймаємо органами чуттів або щось мислимо, то свої суто індивідуальні відчуття та думки можемо в принципі виразити по-різному(у вигляді рухів, жестів, малюнків, вербальних викриків, різних умовних знаків тощо), але тільки для себе. Але якщо наша мета полягає в тому, щоб поділитися своїми почутими та думками з іншою особою, то ми обмежені у своїх комунікативних можливостях. Щоб нас зрозуміли, ми не можемо висловити свою думку інакше, ніж це дозволяють нам зробити знаки мови, які є загально визначеним інструментом міжособистісних комунікативних стосунків представників однієї лінгвокультурної спільноти. Проте знаки мови нівелюють наше особисте сприйняття світу, оскільки вони – не індивідуальні психосеміотичні сутності, а спільні для всіх людей, що розмовляють однією мовою.

Інший бік “лінгво-когнітивного парадоксу” виявляється в тому, що мовні знаки не тільки нівелюють нашу індивідуальність, а й пригнічують її своїм імперативним нав’язуванням понять про світ. За твердженням Е. Сепіра, лінгвістичні форми мають

¹ Особливості впливу соціальних факторів на систему мови були розглянуті у таких основних соціолінгвістичних теоріях: соціолінгвістична теорія С. Д. Поліванова, теорія антиномій М. В. Панова, мовної еволюції В. Лабова.

“тиранічну владу” над нашою орієнтацією в світі. Ми бачимо предметний світ через призму значень мовних одиниць, які нам не належать, а дані у спадок від попередніх поколінь, які вже концептуалізували й категоризували реальний світ з їх допомогою” [26, с. 44].

Під впливом поширення філософії постмодернізму (прихильники якого єдиною формою буття, доступною спостереженню й аналізу, вважають мову) й знайомства історичного цеху з напрацюваннями представників цього напрямку події та явища, різноманітні типи відносин одержують свою предметність та й саме існування здебільшого в мові. Водночас сучасна гуманітаристика значну увагу приділяє ідентичності. Феномен ідентичності можна узагальнено визначити як неповторність кожної людини, яка усвідомлює власну унікальність та відмінність від інших, і водночас співвідносить себе з певною соціальною/етнічною групою. Усвідомлення власної ідентичності тісно пов’язане з процесом соціалізації особистості А відтак перейняттям ролей та поведінкової (а також мовної) характеристики певних соціальних груп. Мовна ідентичність є рельєфним вираженням інших видів соціальної ідентичності. Національна ідентичність – самовизначення особи у національному контексті, усвідомлення власної причетності до певної нації та її системи цінностей: мови, релігії, пам’яті, культурної спадщини тощо. Як підкреслює Е. Сміт: “Національна ідентичність – це абстрактна багатовимірна конструкція, пов’язана з багатьма різноманітними сферами життя і здатна до численних перетворень і поєднань” [28, с. 150], а “...пам’ять посідає центральне місце у створенні ідентичностей і культур” [28, с. 165].

Пам’ять – функція мозку, яка полягає в закріпленні, збереженні та відтворенні набутого людиною досвіду. Мітками пам’яті слугують мовні знаки, без яких використовувати інформацію, що відкладена в пам’яті, було б неможливо. Пам’яттєвий дискурс закріплюється/відтворюється в системі мовних значень [26, с. 36]. Мова моделює пам’ять “як візуальний внутрішній простір, населений образами та картинам” [4, с. 126]. “Постійному розриву часу мова надає безперервності простору, і саме тим, що вона аналізує, поєднує й роз’єднує уяву, мова має можливість поєднувати через час пізнання речей”, – зазначає М. Фуко [34, с. 147]. Відтак “саме в цьому вузлі з уявлень, слів і простору... безшумно формується доля народів” [34, с. 146].

Сучасна семіотика вирізняє в мові два плани – денотативний і конотативний. Зокрема, під денотативним значенням слова прийнято розуміти не сам предмет у його конкретиці, а “типове уявлення” про нього або навіть “клас об’єктів, які об’єднуються спільними характеристиками при їх номінуванні” [32, с. 17]. Будь-яка додаткова відносно денотативної смислової інформація може вважатися конотативною. Зокрема, виокремлюючи в мові (чи дискурсі) конотативні означувані, Р. Барт зауважував їх всеосяжний, глобальний і розпливчастий характер: “це – фрагмент ідеології” [3, с. 300].

Для позначення структурної організації знань в пам’яті Т. ван Дейк пропонує своєрідне моделювання, суть якого полягає у виокремленні ситуативних моделей, які є формою вираження особистого досвіду, а, відповідно, становлять частину епізодичної пам’яті [9, с. 45]. Відповідно, модель це те, що відбувається в уяві людини, коли вона є спостерігачем чи учасником ситуації, чує чи читає про неї. Відтак, модель включає особисті знання, які люди мають стосовно аналогічної ситуації, і це знання є результатом попереднього досвіду, накопиченого в ході розв’язання подібних випадків. Кожна нова інформація про певну ситуацію може бути використана для розширення й вдосконалення моделі, що включена в епізодичну пам’ять. Окрім того, моделі можуть включати знання про ситуації, що мають здебільшого особистісний характер, однак частина цієї інформації може поділятися й іншими людьми, або навіть цілою соціокультурною групою, як це простежується на прикладі моделей вагомих політичних і історичних подій. Іншими словами, наше епізодичне знання про ситуації може бути більш чи менш унікальним чи загальним, більш чи менш особистісним чи соціальним. Якщо люди створюють моделі ситуацій, в яких беруть участь чи про які читають, видається вповні очевидним, що вони вибудовують і моделі комунікативних ситуацій, учасниками яких вони є, породжуючи чи сприймаючи мову (чи беручи участь в мовному спілкуванні) [9, с. 70].

Аналіз порушеної проблеми вимагає з'ясування свідомісного рівня. Згідно з Л. Виготським, свідомість – це інтеріоризовані індивідом за допомогою мови знання про світ. Свідомість накопичує їх, інтелектуалізує й зберігає. Велику організуючу роль у цьому відіграє поняттєва форма мислення. Отже, можна вважати, що свідомість є психічною, інтелектуально структурованою взаємодією пам'яті та мислення, у якій важливу роль відіграє мова. З точки зору психології, зокрема відповідно до поглядів Р. Солсо, викладених у книзі “Когнитивная психология”, свідомість – це поінформованість про зовнішні когнітивні явища, такі як образи і звуки світу, спогади, думки, почуття, тілесні відчуття [30].. На думку лінгвопсихологів, свідомість має мовну природу: “Мати свідомість – володіти мовою. Володіти мовою – володіти значеннями. Значення є одиницею свідомості. Отже, свідомість є знаковою, – пише відомий російський лінгвопсихолог О. О. Леонтьєв. – Завдяки мові продукти свідомості стають загальнозначущими явищами, їх можна засвоювати від попередніх поколінь і передавати наступним”.

Необхідно враховувати, що свідомість представників різних спільнот не складає чітко окресленого цілого, а є комплексом різноманітних способів світосприйняття, формування яких залежить від низки чинників. На формування пам'яттєвого дискурсу впливає не лише соціальне оточення, а й релігійні та політичні переконання, спосіб мислення, культура в цілому. Ці характеристики фокусуються в мовно-категоріальному апараті, який слугує маркером ідентичності процесів та сприяє формуванню образів пам'яті або за необхідності їх відтворенню. Цікавим видається питання про характер категорійного окреслення пам'яті: він може відтворювати матричні характеристики мовленнєвих конструкцій на момент фіксації, а може модифікувати спогади відносно до нових умов розвитку суспільства, тобто з використанням новітнього вокабуляру пояснювати мовні пам'яттєві дискурси.

Ідентичність соціальних груп концентрується навколо їх ставлення до знаків/фігур пам'яті, зокрема виявляється в структуруванні мовного простору. Цілком природно, що формування ідентичності відбувається шляхом розмежування та відмежування. Пам'яттєвий дискурс постає динамічним явищем, зумовленим конкретним моментом взаємодії позицій, відношень і багатьох інших параметрів, зумовлених мінливими ситуативними чинниками, суголосними йому. Символьного значення набувають імена, які маркують певний подієвий ряд (знакові сюжети минулого зазвичай асоціюються з конкретними постатями).

Проілюструємо це на прикладі. Термін Українська повстанська армія (УПА)” чи “Велика вітчизняна війна” викликає функціонування різних пам'яттєвих дискурсів чи різних образів пам'яті. Тобто на рівні пам'яті існує конфлікт різних спогадів: в уявленні однієї групи населення, як правило, УПА представлена у позитивному світлі, іншої – у негативному, для однієї є “своєю”, для іншої – “чужою”. Увиразнення мовного маркування пам'яттєвого дискурсу простежується на підставі аналізу змін суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації, що привносять типові мовні означення, кліше тощо. Протиставлення здебільшого ґрунтується на таких критеріях: асоціативні ознаки, досвід (індивідуальний чи поколіннєвий); мовні преференції; суспільно-культурний простір (спосіб життя, релігійні погляди, належність до певної групи соціуму тощо).

Саме на ролі соціальної групи та її статусності базується теорія мовної еволюції Є. Д. Поліванова: соціальні групи, які є менш престижними, наслідують мовну поведінку соціально престижних груп, забезпечуючи таким чином зміни у системі мови. І тут, на нашу думку, виразно окреслюється також характер пам'яттєвого дискурсу, оскільки коло спілкування та включеність до певних соціальних груп визначає характер мовної ідентичності й навпаки, а відтак – і мовні репрезентації пам'яттєвого дискурсу.

Окрім того, спонтанний характер самоорганізації пам'яті не заперечує того факту, що відтворення певного історичного образу тією чи іншою спільнотою завжди є результатом цілеспрямованого впливу з боку певного кола суб'єктів: політичних та культурницьких еліт, інституцій громадянського суспільства, органів державного управління тощо[1].

Американський лінгвіст В. Лабов наголошував на впливові таких соціальних факторів як групова приналежність, соціальний статус та пов'язана з ним престижність використання

того чи іншого варіанту мови. Різні культурні преференції цих спільнот детермінують світосприйняття, спосіб життя, вибір мови тощо. У праці “Про механізми мовних змін” В. Лабов визначає необхідність пояснення мовних змін із залученням додаткових мовних факторів, які обумовлюють зовнішні, соціолінгвістичні відношення. При цьому досліднику необхідно вирішити як, яким шляхом один етап мовної зміни змінюється на інший, який шлях переходу від одного етапу до іншого, при цьому необхідно відновити достатню кількість проміжних етапів. Поза тим потребує вирішення проблема контексту, яка полягає в тому, щоб знайти безперервну матрицю соціальної та мовної поведінки, яка містить мовну зміну. Основний шлях щодо вирішення цієї проблеми – встановлення кореляцій між елементами мовної системи, а також між цими елементами та екстралінгвістичною системою соціальної поведінки. Водночас постає проблема оцінки, що полягає у знаходженні суб’єктивних (або прихованих) корелятив об’єктивних змін, які спостерігаються.

У своїх роботах В. Лабов наголошував на впливові таких соціальних факторів як групова приналежність, соціальний статус і пов’язана з ним престижність використання того чи іншого варіанту мови [Див.: 35, с. 71].

Пам’ять структурується у процесі мовної репрезентації за допомогою лінгвістичних знаків і символів, які є унікальними для кожної мови. Саме вона відображає певний спосіб кодування історичного буття в пам’яті. Цей код світосприйняття за всієї своєї універсальності має національну специфіку.

Історичний контекст обумовлює використання мови, певних сталих словосполучень для окреслення часового простору. Відтак в свою чергу, мова може слугувати індикатором подієвого ряду або його ситуативно-емоційного забарвлення.

З огляду на зазначене, мову можна розглядати як своєрідний ідентифікаційний код щодо доволі динамічної категорії пам’яті. Як підкреслює російська дослідниця М. Гловінська, мова, повністю засвоєна людиною в соціумі, має характерну особливість: функціонування мови в умовах, що змінилися, виявляє нестійкі (хиткі) з тих чи інших причин ділянки. Проявом цього є помилки, новації, відхилення від норми. Йдеться про зміни в уже засвоєній мові: ті ж люди говорили так, а зі зміною культурних чи суспільно-політичних умов говорять інакше [7, с. 13].

Співвідношення мови й пам’яті потребує також врахування культурної конотації. Як зауважує російська дослідниця Н. Брагіна: “Культурну конотацію можна визначити як установку на дискурс: політичний, соціально-ідеологічний, філософський, літературний, релігійний, міфологічний, народно-поетичний” [4, с. 331]. У широкому розумінні культурна конотація – це мовна функція пам’яті. Вона обумовлює впізнавання (загальний культурний код теперішнього) та пригадування (загальний культурний код минулого) слів, словосполучень відносно певного типу дискурсу. Культурна конотація також виконує функцію зберігання.

Серед функцій мови – комунікативна, мислетворча, емотивна, символічна, експресивна, гносеологічна та інші. Специфічність мови полягає у тому, що, належачи до так званих вторинних систем, вона є не лише витвором суспільства, а й активним чинником його самоорганізації. Вона “матеріалізується” у діях і вчинках людей і виступає як головне знаряддя соціалізації й самоідентифікації. Як символічний компонент культури вона забезпечує збереження і передачу культурної інформації між поколіннями, формуючи культурну наступність, маркує кордони “свого” та “чужого” тощо. Водночас варто зауважити, що окрім інтегративної, мова може виконувати і дезорганізуючу чи дезінтегруючу роль (на рівні мовленнєвої культури – в ситуації білінгвізму; використання мовних кодів-символів – напр., ОУН-УПА, Помаранчева революція та ін.). Ці мовні конструкції впливають на формування відповідного пам’яттєвого дискурсу.

Отже, пам’ять – це насамперед мовномисленнева система, яка цілком підпадає під поняття дискурсу. Водночас ми свідомі того, що пам’ять (як і світ в цілому) є не лише проекцією мови. Існуюча реальність багатоаспектна й поліцентрична. Соціальна пам’ять постає як продукт конкретної культурної формації, відповідного культурного коду (мови,

освіти, ідеології, традицій, етнічної, релігійної, соціальної належності тощо), акт колективної культуротворчості в процесі реконструкції минулої реальності. Роль мови у цьому процесі є неоднозначною та залежить від багатьох змінних: наявності інших ідентифікаторів, збігу мовної та культурної складових ідентичності, історичного періоду розвитку нації, тощо. Пам'ять втілюється в мові, ґрунтується на мові і структурується мовними практиками. Завдяки мовним значенням вона засвоюється її носіями, формуючи в них спільне світосприйняття, спільний код розуміння минулого.

Список використаних джерел

1. *Артог Ф.* Порядок времени, режимы историчности / Ф. Артог // *Неприкосновенный запас*. – 2008. – № 3 (59). – С. 19–39.
2. *Артюх В.* Зміст поняття “історична пам'ять” на тлі українських реалій / В. Артюх. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: soiprro.narod.ru/documents/konf_zhuk/artuh.doc
3. *Барт Р.* Основы семиологии / Р. Барт // *Французская семиотика. От структурализма к постструктурализму*. – М.: Прогресс, 2000. – С. 247–277.
4. *Брагина Н.Г.* Пам'ять в языке и культуре / Н.Г. Брагина. – М.: Языки славянских культур, 2007. – 520 с. – (Серия *Studia philologica*).
5. *Волянюк О. Я.* Структурні елементи суспільної пам'яті: політологічний аналіз / О.Я. Волянюк // *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. – Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін / голов. ред. О.В. Бабкіна. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2010. – Випуск 3. – С. 48–53.
6. *Волянюк О. Я.* Суспільна пам'ять в контексті розвитку політичної свідомості у сучасній Україні. Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спец. 23.00.01 – теорія та історія політичної науки / О.Я. Волянюк. – К., 2012. – 20 с.
7. *Гловинская М.Я.* Общие типы изменений в языке первого поколения эмиграции / М.Я. Гловинская // *Slavica Helsingiensia*. – Вып. 24: Русскоязычный человек в иноязычном окружении / Под ред. А. Мустайоки и Е. Протасовой. – Helsinki: Helsinki University Press, 2004. – С. 13–20. – С. 13.
8. *Гумбольдт В.* О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества / Вильгельм фон Гумбольдт // Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 1984. – 400 с.
9. *ван Дейк Т. А.* Язык. Познание. Коммуникация: Сб работ / [Пер. с англ.]; сост. В. В. Петрова; под. ред. В.И. Герасимова / Т. А. ван Дейк. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
10. *Жадько В.О.* Історична пам'ять в системі суспільної свідомості (соціально-філософський аспект) / В.О. Жадько // *Філософські проблеми гуманітарних наук*. – 2006. – №10–11. – С. 169–173.
11. *Зашкільняк Л.* Історична пам'ять і соціальні функції історії у сучасному світі / Леонід Зашкільняк // *Україна – Європа – Світ*. – Вип. 2: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л.М. Алексієвцев. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – С. 156–159.
12. *Зашкільняк Л.* Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії / Леонід Зашкільняк // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Вип. 15/2006-2007. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/23/810Zashkilniak.pdf>
13. *Зерній Ю.* Історична пам'ять як об'єкт державної політики / Ю. О. Зерній // *Стратегічні пріоритети*. – 2007. – № 1 (2). – С. 71–76.
14. *Зерній Ю. О.* Державна політика пам'яті як чинник утвердження української національної ідентичності: Рукопис. Дис. ... к.і.н. – 23.00.05 – етнополітологія та етнодержавознавство / Ю. О. Зерній. – К., 2009. – 221 с.
15. *Зыбайлов Л.К.* Культура постсовременности: гнозис и праксис / Л.К. Зыбайлов, В.А. Шапинский // *Постмодерн: стратегии и культура*. – М., 1997. – 304 с.
16. *Эко У.* Поиски совершенного языка в европейской культуре / Умберто Эко [Пер. с итал. и прим. А. Мирноловой]. – СПб.: Александрия, 2009. – 423 с. – (Серия “Становление Европы”).
17. *Скельчик С.* Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві / Сергій Скельчик. – К.: Критика, 2008. – 304 с.
18. *Киридон А.М.* Колективна пам'ять у темпоральному модусі репрезентації / А.М. Киридон // *Київська старовина. Науковий історико-філологічний журнал*. – 2010. – № 4. – С. 96–105.
19. *Киридон А. М.* Концепт “історична пам'ять”: варіативність дефініювання / А.М. Киридон // *Україна – Європа – Світ*. – Вип. 3. Серія: Історія. – 2009. – С. 112–116.
20. *Киридон А. М.* Минуле в інтерпретаціях істориків: П'ять розвідок про пам'ять: Монографія / наук. ред. С.С. Троян. – Рівне: РІС КСУ, 2010. – 128 с. – (Серія: Актуальні проблеми вітчизняної і всесвітньої історії).
21. *Малахов В. С.* Национализм как политическая идеология / В.С. Малахов. – М.: КДУ, 2010. – 318 с. – (Серія: Политический разум и практика политики).
22. *Нагорна Л.П.* Історична пам'ять: Теорії, дискурси, рефлексії / Лариса Нагорна. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – 328 с.
23. *Нагорна Л.П.* Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / Лариса Нагорна. – К.: Світогляд, 2005. – 315 с.
24. *Нагорна Л.* Національна ідентичність в Україні / Лариса Нагорна. – К.: ІПіЕНД, 2002. – 272 с.
25. *Нагорна Л.* Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань / Лариса Нагорна. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. – 272 с.
26. *Основи міжкультурної комунікації: Навч. посібник / укладач Попович Михайло Михайлович*. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 160 с.
27. *Раселл Б.* Человеческое познание: его сфера и границы / Б. Раселл. – М.: Ника-Центр, 2001. – 560 с.
28. *Сміт Е.* Національна ідентичність / Ентоні Сміт [Пер. з англ.]. – К.: Основи, 1991. – 224 с.
29. *Смольніков Ю.* Проблема відродження української мови та історичної пам'яті в Україні (друга половина 80-х – початок 90-х рр. XX ст.). Теоретичний аналіз: Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Ю.Б. Смольніков; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2005. – 19 с.
30. *Солсо Р.* Когнитивная психология / Роберт Солсо. – М.-СПб, 2006. – 6-е изд. – 589 с. – (Серия “Мастера психологии”).
31. *Стародубцева Л.* Мнемозина и Лета. Память и забвение в истории культуры: Монография / Лидия Стародубцева. – Х.: ХГАК, 2003. – 696 с.
32. *Телия В.Н.* Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В.Н. Телия. – М.: Наука, 1986. – С. 17.
33. *Фостачук О.О.* Соціальна пам'ять як соціокультурний феномен: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціолог. наук: спец. 22.00.04. “Спеціальні та галузеві соціології” / О.О. Фостачук. – Харків, 2005. – 19 с.
34. *Фуко М.* Слова и вещи. Археология гуманитарных наук / М. Фуко / Пер. с франц. – СПб.: А-сад, 1994. – 408 с. – С. 149.
35. *Христенко О.С.* Основи соціолінгвістики (на матеріалі німецької мови): Навч. посібник / О.С. Христенко. – Суми: Сумський держ. ун-т, 2012. – 296 с.

Алла Киридон

ЯЗЫК КАК КОД СОЦИАЛЬНОЙ ПАМЯТИ

В статье предпринята попытка теоретического осмысления роли языка в формировании памятного дискурса, взаимосвязи и взаимозависимости языка и памяти

ти, а также особенностей языковых идентификаций пространства памяти. Память – это прежде мовномисленнева система, которая вполне подпадает под понятие дискурса. Память воплощается в языке, основывается на языке и структурируется языковыми практиками. Благодаря языковым значениям она усваивается ее носителями, формируя в них общее мировосприятие, общий код понимания прошлого.

Ключевые слова: память, речь, идентификация, дискурс.

Alla Kyrydon

LANGUAGE AS A CODE OF SOCIAL MEMORY

The article attempts to conceptualize the role of language in the creation of memory discourse, interaction and interdependence of language and memory, and also features voice identifications memory space. Memory is primarily verbal and mental system that is consistent with the concept of discourse. Memory is embodied in language, based on language and structured by linguistic practices. With the linguistic meaning it acquired its carriers, creating in them a common worldview, a common code of understanding the past

Key words: memory, language, identity, discourse.